

als o.a. Payne veronderstelt, het tweede gedeelte later is bijgevoegd.⁹⁾

In het slotwoord van het boek tracht de vertaler tevens het doel van zijn werk aan te geven: „Hyer endt in den naem ihesus de vergheering dezer practiken van simpel medecijnen by der welken een yeghelijck mag op cort weinich verstants nemen van den crachten der simpel medecinen Nyemant en sij nochtans zoe stout op de pyn der ewegheer doot dat hij dees practijck qwalick, sondeleek wekeloos onbedacht of sonder groet verstant ghebruke..... Tes den simpel clerken ghenoech dat sy hier uuyt wat fundaments ghecrighen..... Al sal hem wellicht donken dat sy hier uuyt selen connen practizeren hed sal wonderleek te werke gaen Maer connen sij hoer verstant daer toe ghesetten dat sij connen gheweten wanneer hoelanghe ende in wat manieren sij dezer medecinen luttel of veel selen ghebruke, zoe moghen sy nochtans in der vreesen goeds hier met werken.....”

De drukker Veldener heeft van deze Nederlandse tekst geen herdruk uitgegeven, hoewel hij binnen twee jaar na het verschijnen van dit boek tweemaal de oorspronkelijke Latijnse tekst uitgaf. Het lijkt dan ook waarschijnlijk dat deze Nederlandse tekst een gering succes had. De moeilijk thuis te brengen figuren, de vele Latijnse namen voor kruiden en ziekten zullen door „den simpel clerken” zeker niet verstaan zijn.

¹⁾ Zie Campbell, no. 918. De in de literatuur voorkomende opgave van een ouder Kruidboek in de Nederlandse taal o.a. bij Teirlinck, berust op een waarschijnlijk onjuiste opgave bij Pritzel (1872), onder no. 10760.

²⁾ Zie Arber, Klebs, Meyer, Payne, Pritzel (1872), en Schreiber.

³⁾ Zie Campbell, nos. 916 en 917.

⁴⁾ Zie Nijhoff en Kronenburg, nos. 1049 en 1050.

⁵⁾ Zie Payne, p. 85; Campbell, no. 1573.

⁶⁾ Waarschijnlijk is de titel onder Campbell no. 1724 a hieraan ontleend.

⁷⁾ Zie Payne, p. 76.

⁸⁾ Zo worden b.v. de namen boelkenscruit en donderbaer(t) in 1484 blijkens dit boek reeds gebruikt; in tegenstelling met de mening van Uittien, p. 64 en p. 26.

⁹⁾ Zie Payne, p. 76.

Literatuur:

Aber, Agnes., 1938. *Herbals, their origin and evolution*. 2nd ed. Cambridge, 1938.
Campbell, M. F. A. G., 1874. *Annales de*

la typographie nêerlandaise au XVe siècle. La Haye, 1874.

Heukels, H., 1907. *Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten*. Amsterdam, 1907.

Klebs, A. C., 1917. *Herbals of the fifteenth century. Incunabula lists. Papers of the bibliographical society of America*, vol. XI, nos. 3-4, pp. 75-92.

Meyer, E. H. F., 1857. *Geschichte der Botanik*. Bd. IV. Königsberg, 1857.

Nijhoff, W. en Kronenburg, M. E., 1923. *Nederlandsche bibliografie van 1500-1540*. 's Gravenhage, 1923.

Payne, J. F., 1903. On the „Herbarius” and „Hortus sanitatis”. *Transactions of the bibliographical society*, vol. VI, part II, 1903.

Pritzel, G. A., 1872. *Thesaurus litteraturae botanicae*. Lipsiae, 1872.

Pritzel, G. und Jessen, C., 1882. *Die deutschen Volksnamen der Pflanzen*. Hannover, 1882.

Schreiber, W. L., 1924. *Facsimileausgabe des Hortus Sanitatis, Deutsch*. Peter Schoeffer, Mainz, 1885. Nachwort: *Die Kräuterbücher des XV. und XVI. Jahrhunderts*. München, 1924.

Teirlinck, I. s., 1890. *Een kruidboek van 1514. Botanisch Jaarboek uitgegeven door het Natuurw. Genootschap Dodonaea*, 2e Jaarg., 1890.

Uittien, H., 1946. *De volksnamen van onze planten*. Zutphen, 1946.

HET KASTEEL RIMBURG EN OMGEVING.

Ter toelichting bij de excursie op Zaterdag 11 Juni a.s. (zie elders in dit nummer) mogen hier enkele gegevens volgen, die tijdens een voorexcursie in dit gebied werden verzameld.

Door de op Zaterdag 23 April uitgevoerde grenscorrectie werd onder de gemeente Ubach over Worms een strook grond langs de Worm tot Nederlands gebied. Vroeger vormde deze rivier de grens; thans loopt deze zes meter ten Westen van de spoorlijn Aken-Düsseldorf, die enkele honderden meters van de Worm verwijderd blijft. Zo is dus een smalle strook van in hoofdzaak dalgrond ingelijfd. Een blik op de kaart leert dadelijk, dat het om een zeer bescheiden aanwinst gaat.

Voor natuurliefhebbers verdient deze zeker

de aandacht. Het weinig bezochte Wormdal bij Rimburch is toch al een bezoek waard, met zijn hellingbossen van zandig, droog type, met opmerkelijke flora en fauna. Nu is er een mooi oud kasteelpark bij gekomen, benevens beemden met stukken moerassig laagveen, dat in Zuid-Limburg zeldzaam is. Tegen de spoorbaan aan ligt drogere grond met weiden en akkers. Boven de spoorbaan verrijst een droge helling met dicht bos, dat ook bij het bezit van het kasteel Rimburch behoort, maar Duits bleef. Hierin lag een ring van bunkers, waar in de herfst van '44 hevig om is gevochten. Dit bos, dat van Nederlandse zijde gezien het dal naar het Oosten toe zo fraai afsluit, is dan ook op vele plaatsen zwaar gehavend.

Men bereikt het kasteel Rimburch via een houten noodbrug over de Worm. Vlak hierbij ligt op Duits gebied een schilderachtige, eeuwenoude korenmolen met waterrad. Het kasteel bereikt men langs een poortgebouw van recente datum, in stoere, Limburgse kasteeltrant gebouwd. Het slot zelf heeft een oude en belangrijke historie, maar is door tal van bouwmeesters behandeld en niet zelden mishandeld. Het wordt bewoond door baron Siegfried von Brauchitsch, die ons tijdens de voor-excursie met voorkomendheid op zijn bezit heeft rondgeleid. En er herhaaldelijk op moest wijzen, dat de afgelopen oorlog ook hier ernstige schade heeft aangericht.

Dit is ook zichtbaar in het park, waar door granaatvuur gaten in de beplanting werden geslagen en bomen werden gehavend. Toch is wat er staat nog zeer fraai en alleszins een bezoek waard. Er is een grote soortenrijkdom, zowel aan loofhout als aan coniferen. Men ziet oude abelen, platanen en lariksen van geweldige afmeting. Dicht bij de ringgracht staat een flinke moerascypres met goed ontwikkelde ademwortels. Prachtig is ook het kleurenspeel der verschillende lovertinten.

Er is een grote vogelrijkdom; wij hopen dan ook dat ornithologen op de a.s. excursie niet zullen ontbreken. Het park is min of meer verwilderd, en de gracht — wellicht een oude zijarm van de Worm — half dichtgegroeid, biedt prachtige nestgelegenheid. Bodemplanten die de aandacht trokken waren de struisvaren (*Matteuccia Struthiopteris*), uit Duits bos hierheen gebracht, en de kaardebol (*Dipsacus silvester*).

Buiten de gracht beginnen aan de Zuidzijde de beemden, die tegenwoordig droger zijn dan vroeger. Toch liggen er nog interessante stukjes moeras op laagveenbodem. Wij vonden hier o.a. het handekenskruid (*Orchis majalis*) in bloei en iets hoger op de knolsteenbreek. Bij de komende excursie zal de moerasflora rijker in bloei staan. Interessant is ook de „bomtrechterflora”, die zich ontwikkelde in ronde, met water gevulde gaten, overblijfselen van een bom-aanval op de spoorlijn in '43. Hier pluizen nu de lisodden en jaagt men wilde eenden op.

Tenslotte bezichtigden we nog overblijfselen van oude kasematten en verbindingsgangen om het slot heen. In een apart gebouwtje vindt men nog stukken van Romeinse grafstenen met duidelijk leesbare inscripties, destijds opgegraven uit de fundering van een brug. Te Rimburch was nl. in de Romeinse tijd een nederzetting in verband met het feit, dat de grote heerbaan Maastricht-Keulen op deze hoogte over de Worm ging.

Heerlen.

Dr. M. BRUNA.

OP ZOEK NAAR DE IDEALE BRAAM,
MET BESSEN DIE LEKKER VAN SMAAK EN
GROOT VAN STUK ZIJN.

Van de minder algemeen gekweekte fruitsoorten verdient o.a. de braam meer aandacht. De vele botanische soorten en hybriden, die zowel in Europa als in N. Amerika te vinden zijn, lopen, wat eigenschappen betreft, sterk uiteen. Zo varieert de groeiwijze van rechtop tot liggend, de bedoorning van fijn, priemvormig tot sterk, haakvormig. Dat ook smaak en afmeting der vruchten belangrijk kunnen verschillen, weet ieder, die wel eens wilde bramen heeft gezocht.

De meeste grootvruchtige bramen, die als handelsproduct worden gekweekt, zijn afkomstig van selecties uit het wild, d.w.z. van bij toeval in het wild ontstane hybriden. In Engeland verzamelde men op deze wijze een tamelijk uitgebreid sortiment en ook in Amerika zijn van oudsher voor de uiteenlopende gebieden aanbevelenswaardige rassen bekend. Noch in Engeland, noch in Amerika is men echter met de ter beschikking staande rassen tevreden en men zoekt er nu meer stelselmatig, o.a. door het maken van opzettelijke kruisingen, naar verbetering.